

MINIMI DIN TEZAURUL DESCOPERIT LA CONSTANȚA
ÎN CARTIERUL ANADOLCHIOI

GH. POENARU BORDEA
și EUGEN NICOLAE

Tezaurul descoperit în 1929 în fostul cartier Anadolchioi al municipiului Constanța, recuperat în cea mai mare parte (circa 86%), a fost introdus în circuitul științific relativ recent, printr-un articol semnat de B. Mitrea¹. Cu acel prilej au fost prezentate date privind condițiile de descoperire și o analiză a 130 de piese (din totalul de 383), și anume monedele bizantine de nominal mare (majoritatea folles, dar și hemi-folles, trei pentanummia și o piesă de două nummia) emise sub Anastasius, Iustinus I și Iustinianus, cele mai recente din 545/6 e.n. Monedele mărunte din sec. IV—VI, 253 exemplare, în general slab conservate, au fost doar menționate. De acestea ne vom ocupa în cele ce urmează, nu înainte de a mulțumi numismatului citat, care ni le-a oferit spre studiu. Se cuvine să menționăm că, în același an (1983) cu articolul menționat, apărea la Bruxelles un volum al lui Henri Pottier privind un tezaur de monede de bronz provenind din Siria (regiunea Antiochiei), format din folles și subdiviziuni și minimi din sec. IV—VI, cea mai recentă emisiune fiind de la Mauriciu Tiberiu din 595/6². Deoarece informațiile asupra condițiilor de descoperire a acestui tezaur sirian erau sumare și nu fuseseră încă publicate alte depozite cu astfel de asocieri de monede (tezaurul constănțean fiindu-i necunoscut), Henri Pottier s-a văzut nevoit de a elimina posibilitatea ca piesele să provină din descoperiri diferite pe baza aspectului exterior și, bineînțeles, a structurii. Concluziile sale s-au văzut confirmate și prin publicarea preliminară a tezaurului de la Anadolchioi care aduce, după cum vom vedea, încă o noutate și anume prezența pieselor de plumb.

Vom reține în atenția noastră numai 252 de monede, deoarece un exemplar (nr. 253) s-a dovedit a fi un pentanummion de la Iustinus I, de integrat în lotul deja publicat, eventual cu ocazia unei discuții asupra întregului tezaur, pe care o așteptăm din partea primului editor. Monedele se prezintă astfel:

Maximinus

HERACLEA

1. AE ↑ 4,12 g; 26 mm.
RIC, VI, p. 535, nr. 36, anii cca 308—
309. .HTA.

Neprecizat

2. AE ≈ 0,99 g; 14 mm. Fragm.
Tip GLORIA EXERCITVS (1 st.),
anii 335—341.

Constantius al-II-lea

HERACLEA

- 3. AE ↓ 0,84 g; 14,5 mm.
RIC, VIII, p. 433, nr. 54, anii 347-348.
SMHA

ATELIER NEPRECIZAT

- 4. AE ↓ 1,17 g; 14,5 mm. Fragm.
Tip VOT/XX/MVLT/XXX, anii 347-348.

Neprecizat

- 5. AE ↓ 1,40 g; 15,5 mm. Fragm.
Tip VOT/XX/MVLT/XXX, anii 347-348.

Constantius al II-lea

CONSTANTINOPOL

- 6. AE ↓ 1,67 g; 15 mm. Aes 3. Fragm.
RIC, VIII, p. 458, nr. 118-119, anii 353/4-357/8.
[C]ONSA

ALEXANDRIA

- 7. AE ↑ 1,11 g; 12 mm. Aes 3.
RIC, VIII, p. 544, nr. 80 sau p. 545, nr. 82, anii 353/4-357/8. ALEI

ATELIER NEPRECIZAT

- 8-15. AE ↓ 2,91 g; 17 mm. ↑ 2,32 g; 12 mm. ↘ 2,07 g; 14 mm. ↓ 1,89 g; 17 mm; fragm. ↘ 1,68 g; 16 mm. fragm. ↓ 1,52 g; 15 mm. ↘ 1,49 g; 16 mm. ↖ 0,92 g; 13 mm. Aes 3.
Tip FEL TEMP REPARATIO, anii 353/4-357/8.

Neprecizat

- 16. AE ↓ 1,33 g; 15 mm. Aes 3. Fragm.
Tip FEL TEMP REPARATIO, anii 353/4-357/8.

Constantius al II-lea

ATELIER NEPRECIZAT

- 17-20. AE ↓ 1,16 g; 15 mm; fragm. ↓ 0,98 g; 14 mm. ↓ 0,84 g; 12,5 mm; fragm. ↑ 0,66 g; 12,5 mm; fragm.
Tip SPES REI - PVBLICE, anii 358-361.

Valentinianus I

NICOMEDIA

- 21. AE ↓ 2,38 g; 18 mm. Aes 3.
LRBC, II, 2352, anii 364-365 sau 2334, anii 367-375.
SMNA

Valens

CONSTANTINOPOL

- 22. AE ↓ 2,08 g; 16,5 mm. Aes 3.
LRBC, II, 2110, anii 367-375. [C]ONS[-]

ATELIER NEPRECIZAT

- 23. AE ↑ 1,00 g; 16 mm. Aes 3. Fragm.
Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364-375.

Neprecizat

- 24. AE ↓ 0,76 g; 15 mm. Aes 3. Fragm.
Tip GLORIA ROMANORVM (8), anii 364-378.
- 25-26. AE ↓ 1,71 g; 18 mm. ↓ 0,60 g; 12,5 mm; fragm. Aes 3.
Tip SECVRITAS-REIPVBLICAE, anii 364-378.
- 27-32. AE ↓ 1,05 g; 12 mm. ↓ 0,96 g; 11,5 mm. ↘ 0,77 g; 12 mm. ↑ 0,76 g; 10,5 mm. ↓ 0,69 g; 11 mm; fragm. 0,46 g; 10 mm.
Tip SALVS REIPVBLICAE, anii 383-395.

Valentinianus al II-lea ?

ATELIER NEPRECIZAT

- 33. AE ↘ 1,28 g; 12 mm.
Tip VICTORIA AVG (4) sau VICTORIA AVGGG (2), anii 383-392.

Neprecizat

- 34. AE 0,49 g; fragm.
Tip VICTORIA AVG (4) sau VICTORIA AVGGG (2), anii 383-392.

Arcadius

CONSTANTINOPOL

- 35. AE ↓ 1,89 g; 17 mm. Aes 3.
LRBC, II, 2205, anii 395-402. [C]ON[-]

Honorius

NICOMEDIA

- 36-37. AE ↓ 2,13 g; 15 mm. ↓ 2,03 g; 16 mm. Aes 3.
LRBC, II, 2437, anii 395-402. SMNA

Neprecizat

- 38-39. AE ↓ 1,48 g; 13 mm. ↑ 1,13 g; 12 mm. Aes 3.
Tip GLORIA ROMANORVM (21), anii 402-408.

Honorius

NICOMEDIA

- 40. AE ↓ 1,45 g; 12 mm. Aes 3. Fragm.
LRBC, II, 2456, anii 408-423. SMN[-]

ATELIER NEPRECIZAT

- 41. AE ↓ 0,70 g; 12,5 mm. Aes 3. Fragm.
Tip GLORIA ROMANORVM (22), anii 408-423.
- 42. AE ↓ 1,53 g; 15,5 mm. Aes 3.
Tip GLORIA ROMANORVM (23), anii 408-423.

Neprecizat

- 43-44. AE ↓ 0,99 g; 9 mm; fragm. ↓ 0,92 g; 13 mm; fragm. Aes 3.
Tip GLORIA ROMANORVM (23), anii 408-423.

Theodosius al II-lea

CYZIC

- 45. AE ↑ 0,86 g; 12 mm.
LRBC, II, 2605, anii 425-450. [S]MKA

ATELIER NEPRECIZAT

- 46. AE ↓ 0,81 g; 10 mm.
Tip cruce in cunună, anii 425-450.

CONSTANTINOPOL

- 47-49. AE ↘ 1,35 g; 10,5 mm. ↘ 1,10 g; 10 mm. 0,99 g; 9 mm; fragm.
Tip VOT/XXX, LRBC, II, 2243, anii 425-450.

Valentinianus al III-lea ?

- 50. AE ↓ 1,05 g; 11 mm; fragm.
Tip CONCOR-DIA AVG (1), anii 425-450.

Neprecizat

- 51. AE 0,65 g; 12 mm; fragm.; perforată.
Tip CONCOR-DIA AVG (1), anii 425-450.
- 52. AE ↑ 0,67 g; 9 mm.
Tip cruce in cunună, anii 425-450.

Marcian (450-457)

- 53. AE 0,88 g; 9 mm; perforată.
LRBC, II, monograma 7 sau 9.
- 54. AE ↓ 0,84 g; 10 mm.
LRBC, II, monograma 8, Heraclea sau

Nicomedia.

- 55-57. AE ↓ 1,23 g; 10 mm. ↑ 1,10 g; 9 mm. 0,67 g; 9 mm; perforată.
Monograme neclare.

Leon I (457-474)

CONSTANTINOPOL

- 58. AE ↘ 1,24 g; 11 mm.
Tip leu ghemuit spre stînga in cunună.
LRBC, II, 2260-2261. CO[N]
- 59. AE ↓ 1,19 g; 11 mm.

LRBC, II, 2263, monograma 1.

[C]ON

- 60. AE ↘ 0,69 g; 8 mm; fragm.
Tip împărat cu captiv.
LRBC, II, 2265-2267. CON
- 61-67. AE ↑ 0,94 g; 10,5 mm. ↘ 0,89 g; 11 mm. 0,78 g; 9,5 mm. 0,68 g; 9 mm; fragm. 0,65 g; 10 mm. ↘ 0,59 g; 10 mm. 0,34 g; 9 mm; fragm.
Tip împărăteasa cu b-E.
LRBC, II, 2272-2275.

- 68-69. AE ↘ 1,69 g; 12,5 mm; fragm. ↓ 0,87 g; 10 mm.
Tip împărății tronind.
LRBC, II, 2276.

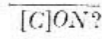
ATELIER NEPRECIZAT

- 70-71. AE ↘ 1,23 g; 10 mm. ↓ 1,08 g; 9 mm.
Tip leu mergînd spre stînga, capul spre dreapta.
- 72. AE 0,55 g; 9 mm.
Tip leu mergînd spre stînga?
- 73-75. AE ↑ 1,38 g; 11,5 mm. 1,05 g; 9 mm. 0,50 g; 8 mm.
LRBC, II, monograma 1.

- 92—80. AE ↓ 1,08 g; 10 mm. ↘ 0,79 g; 11 mm. 0,72 g; 9 mm. ↘ 0,71 g; 10 mm. 0,42 g; 9 mm; fragm.
Tip împărat cu captiv.
81. AE ↗ 1,33 g; 10,5 mm.
Tip împărat cu captiv. Legenda av. DN LEO P F AVG nu figurează în LRBC, II, pentru acest tip.

Zenon (474—475; 476—491)

CONSTANTINOPOL

- 82—84. AE ↑ 0,88 g; 10 mm; fragm. 0,86 g; 9 mm; fragm ↓ 0,78 g; 9,5 mm.
LRBC, II, 2279, monograma 1. Monograma neclară.
- 85—86. AE ↓ 1,15 g; 9 mm. ↑ 0,67 g; 9 mm.
LRBC, II, 2279, monograma 1.
87. AE ↑ 0,59 g; 10,5 mm.
LRBC, II, 2279, monograma 1.
- [C]ON?
- 88—89. AE 0,50 g; 8 mm. ↘ 0,46 g; 8 mm; fragm.
LRBC, II, 2280, monograma 2:

90. AE ↘ 0,78 g; 8 mm.
LRBC, II, 2281, monograma 3.

Anastasius I

Monograma

- 91—96. AE 1,10 g; 9 mm. 0,99 g; 10 mm; fragm. ↑ 0,99 g; 9,5 mm. ↑ 0,65 g; 8,5 mm. ↓ 0,61 g; 10 mm; ↓ 0,36 g; 8 mm.
DOW, I, p. 11, nr. 15.1, anii 491—498.
MIB tab. II, nr. 40, anii 491—518.
97. AE ↘ 0,54 g; 9 mm.
Cf. DOW, I, p. 11, nr. 15.1, anii 491—498. [C]ON
Cf. MIB, tab. II, nr. 40, anii 491—518.

Monograma

- 98—99. AE ↑ 0,99 g; 9 mm. ↘ 0,74 g; 10 mm.
DOW, I, p. 12, nr. 15.6, anii 491—498.

MIB, tab. II, nr. 40, anii 491—518.

Monograma

100. AE ↘ 0,49 g; 9,5 mm; fragm.
Cf. DOW, I, p. 11—12, nr. 15, anii 491—498.
Cf. MIB, tab. II, anii 491—518.

Monograma

101. AE ↘ 0,64 g; 8 mm.
Cf. DOW, I, p. 11—12, nr. 15, anii 491—498.
Cf. MIB, tab. II, anii 491—518.

Monograma sau

102. AE ↓ 0,44 g; 10 mm; fragm. Surfrapată.
Cf. DOW, I, p. 11—12, nr. 15, anii 491—498.
Cf. MIB tab. II, anii 491—518.

Monograme cu A ca mai sus, neclare (batere defectuoasă sau conservare slabă)

- 103—126. AE ↘ 1,02 g; 10 mm. ↘ 0,95 g; 9 mm. ↓ 0,81 g; 8 mm. ↘ 0,76 g; 10 mm. 0,76 g; 9,5 mm. ↑ 0,72 g; 8,5 mm. ↘ 0,65 g; 9,5 mm. ↓ 0,64 g; 8 mm. ↓ 0,62 g; 10 mm. 0,62 g; 9 mm. fragm. ↘ 0,57 g; 8 mm. 0,57 g; 8 mm. 0,56 g; 9 mm. ↑ 0,55 g; 8 mm. ↑ 0,54 g; 9,5 mm. 0,54 g; 9 mm. 0,50 g; 9 mm. ↑ 0,48 g; 10 mm; fragm. 0,46 g; 8 mm; fragm. 0,45 g; 8 mm. ↓ 0,39 g; 8,5 mm. ↘ 0,39 g; 7 mm; fragm. ↘ 0,34 g; 8 mm. 0,30 g; 8 mm.
DOW, I, p. 11—12, nr. 15, anii 491—498.
MIB, tab. II, nr. 40, anii 491—518.

Monograma

- 127—136. AE ↓ 1,18 g; 9 mm. ↓ 0,75 g; 9,5 mm. ↓ 0,74 g; 9 mm. ↘ 0,68 g; 8,5 mm. ↘ 0,56 g; 9 mm. 0,50 g; 8 mm. ↓ 0,49 g; 7 mm. 0,45 g; 10 mm. 0,45 g; 8,5 mm. 0,44 g; 8 mm; fragm.
MIB, tab. II, nr. 40, anii 491—518

Iustinus I

CONSTANTINOPOL

Monograma

- 137—143. AE ↑ 0,66 g; 10 mm. ↘ 0,66 g; 8 mm. ↓ 0,65 g; 10 mm; fragm. 0,53 g; 8,5 mm. ↑ 0,48 g; 9 mm; fragm. 0,47 g; 8 mm; fragm. ↘ 0,33 g; 8 mm.
MIB, tab. IV, anii 518—după 522.

Anastasius I sau Iustinus I

Monograme neclare (batere defectuoasă sau conservare slabă)

- 144—150. AE ↑ 0,89 g; 9 mm. ↘ 0,87 g; 8,5 mm. ↓ 0,77 g; 8,5 mm. 0,72 g; 8 mm. 0,53 g; 9 mm; fragm. ↘ 0,49 g; 8 mm; fragm. 0,42 g; 8,5 mm; fragm.

Iustinianus I

Nominal

- 151—153. AE ↓ 1,19 g; 10 mm. ↓ 0,84 g; 9 mm. ↘ 0,42 g; 8,5 mm.
DOW, I, p. 82, nr. 36, Constantinopol, anii 527—538.
MIB, tab. IX, nr. 193, Cartagina, anii 537—538.

 in dublu cerc liniar?

154. AE 0,56 g; 9 mm.
MIB, tab. IX, nr. 206, Cartagina, anii 542/543—546/547.

MONEDE CU ATRIBUIRE INCERTĂ

Protovandale?

Tip cruce pallée în cunună

- 155—156. AE ↘ 1,19 g; 9 mm. 0,76 g; 9,5 mm; fragm.
Cécile Morrisson, în *Mélanges de numismatique, d'archéologie et d'histoire offerts à Jean Lafaurie*, Paris, 1980, p. 246, nr. 79—80.

Ostrogote?

Av. Bust spre dreapta.

Rv. în cunună. Parte a stângă a monogramei nesigură.

157. AE ↑ 0,93 g; 11 mm; fragm.
Cf. MIB, tab. XI—XII, Theodoric, anii 513—518, sau Witigis, anii 536—549?
Av. Bust spre dreapta.

Rv. Monograma nesigură în stînga-jos.

158. AE → 0,46 g; 7,5 mm.
Cf. MIB, tab. XII, Theodahat, anii 534—536, Roma.

Neprecizate

- 159—163. AE 0,99 g; 10,5 mm; fragm. 0,66 g; 11,5 mm; fragm. 0,59 g; 14,5 mm; fragm. 0,46 g; fragm. 0,46 g; fragm. Aes 3.
164. AE 0,61 g; 10 mm. Barbară: av. și rv., puncte și linii scurte, neordonate.
- 165—228. AE 1,90 g; 13 mm. 1,43 g; 11,5 mm. 1,34 g; 10 mm. 1,31 g; 11 mm. 1,29 g; 10 mm. 1,27 g; 12 mm. 1,09 g; 12 mm. 1,03 g; 11 mm. 1,00 g; 9 mm. 0,99 g; 10,5 mm; fragm. 0,99 g; 10 mm. 0,98 g; 11 mm; fragm. 0,98 g; 10,5 mm; fragm. 0,97 g; 11,5 mm; fragm. 0,97 g; 10 mm. 0,93 g; 11,5 mm. 0,86 g; 12 mm. 0,84 g; 9,5 mm. 0,84 g; 10 mm. 0,83 g; 10,5 mm; fragm. 0,83 g; 9 mm. 0,81 g; 9,5 mm. 0,80 g; 9,5 mm. 0,76 g; 8,5 mm. 0,74 g; 11 mm. 0,74 g; 8,5 mm. 0,73 g; 11 mm. 0,72 g; 10 mm. 0,72 g; 10 mm. 0,70 g; 9 mm. 0,68 g; 9,5 mm; fragm. 0,68 g; 9 mm. 0,67 g; 9 mm. 0,64 g; 9 mm. 0,63 g; 10 mm; fragm. 0,59 g; 10 mm; perforată. 0,59 g; 8 mm; fragm. 0,59 g; 8 mm; fragm. 0,56 g; 9 mm. 0,56 g; 9 mm; fragm. 0,55 g; 9 mm. 0,54 g; 12 mm; fragm. 0,54 g; 9 mm. 0,54 g; 9 mm; fragm. 0,53 g; 10,5 mm; fragm. 0,51 g; 9,5 mm; fragm. 0,50 g; 10 mm; fragm. 0,50 g; 9,5 mm; fragm. 0,47 g; 8 mm. 0,46 g; fragm. 0,45 g; 9 mm; fragm. 0,45 g; 7 mm. 0,43 g; 10 mm; fragm. 0,43 g; 9,5 mm; fragm. 0,42 g; 9 mm; fragm. 0,42 g; 7 mm. 0,42 g; fragm. 0,39 g; 9,5 mm. 0,34 g; 8,5 mm; fragm. 0,32 g; 7 mm. 0,30 g; 10,5 mm; fragm. 0,29 g; 8 mm. 0,27 g; fragm. 0,24 g; 9 mm; fragm.

229–230. AE 0,25 g; 10 mm. 0,20 g; 9,5 mm.

Rondecle tăiate din foaie subțire de metal.

Piese din plumb

Monograma N

Av. neclar (bust spre dreapta?)

231. Pb 0,44 g; 8 mm; fragm.

Neprecizate

232–252. Pb 2,49 g; 14 mm; tăiată din

foaie de plumb. 1,72 g; 13 mm. 1,41 g;

12 mm. 1,05 g; 11 mm. 1,00 g; 10 mm.

0,39 g; 8 mm. 0,96 g; 12,5 mm; fragm.

0,82 g; 12 mm. 0,79 g; 10 mm. 0,64 g;

9 mm. 0,64 g; 8 mm. 0,58 g; 9 mm.

0,58 g; 9 mm. 0,45 g; 10 mm; fragm.

0,43 g; 7,5 mm. 0,38 g; 7 mm. 0,31 g;

10 mm; fragm. 0,24 g; 8 mm; fragm.

0,23 g; 9 mm; fragm. 0,13 g; 8 mm;

fragm. 0,45 g (două exemplare lipite).

Iustinus I

CONSTANTINOPOL.

253. AE ↓ 1,97 g; 14 mm.

ε; B.

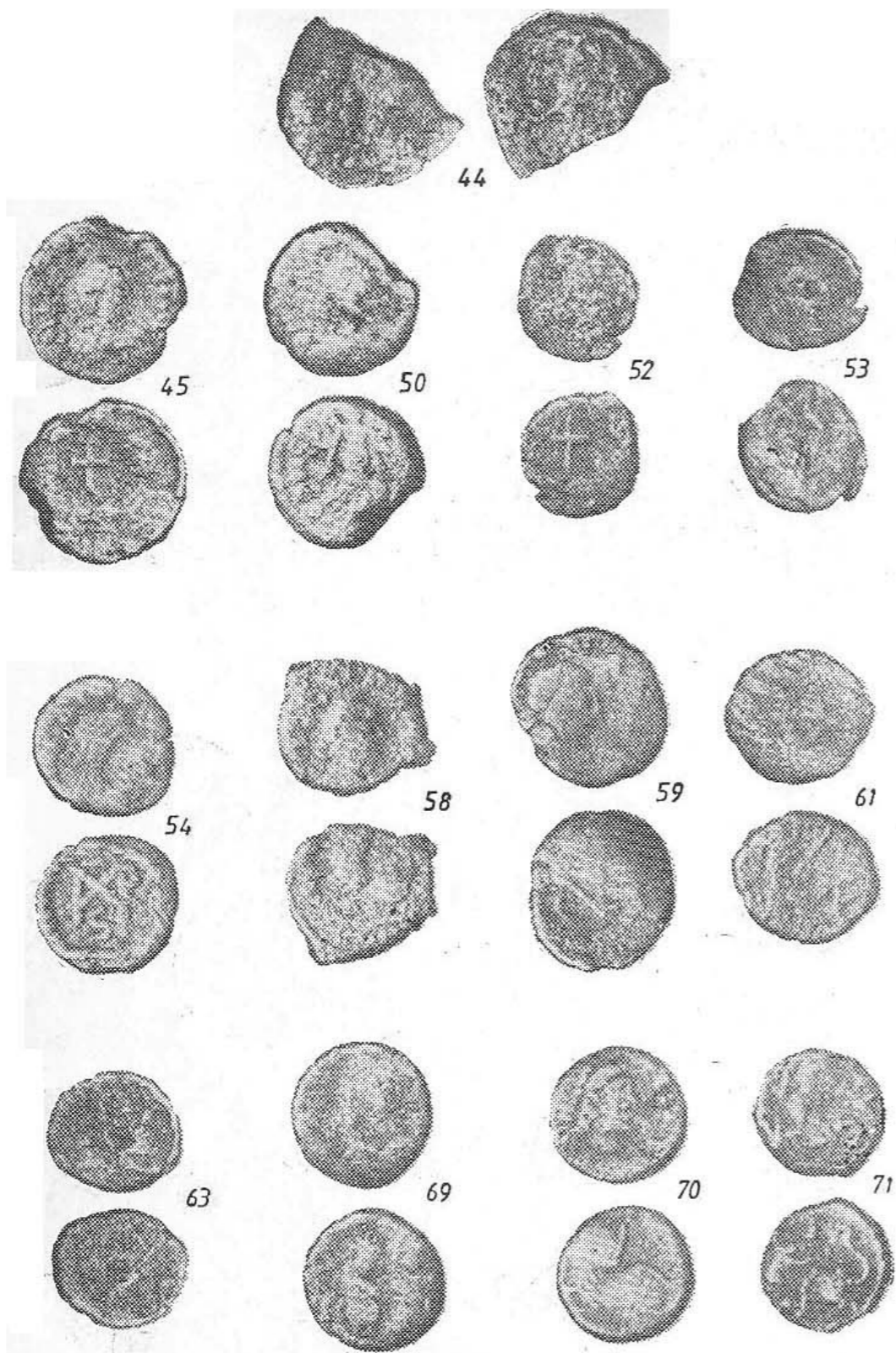
DOW.I, p. 45, nr. 21 b, anii 518–527.

După cum se observă, din acest lot de 252 exemplare (230 din bronz și 22 din plumb), format în majoritate covârșitoare din nominalul numit convențional *aes 4* sau *nummus*, după o nouă curățare, s-au putut identifica 158 de piese. Cea mai veche monedă din tezaur este o emisiune de la Heraclea a lui Maximinus din 308–309 e.n. Lipsesc monedele din perioada imediat următoare, după care avem o monedă de tip *GLORIA EXERCITVS* (1 st.) emisă între 335–341, urmată de trei exemplare *VOT/XX/MVLT/XXX* emise în 347–348, ca apoi să înregistrăm o nouă pauză la nivelul emisiunilor de *aes 2* din 350–353/4. Sînt prezenți apoi 11 *aes 3* de tip *FEL TEMP REPARATIO*, din 353/4–357/8, între care cite unul emis la Constantinopol și Alexandria, urmați imediat de patru *aes 4* de tip *SPES REIPVBLICE* din anii 358–361. Anii 361–363 nu sînt reprezentați, în timp ce emisiunile dintre 364–378 sînt reprezentate prin trei *aes 3* de tip *GLORIA ROMANORVM* (8), între care unul emis la Nicomedia și trei exemplare de tip *SECVRITAS REIPVBLICAE*, unul emis la Constantinopol. După o nouă pauză, care coincide cu o perioadă de dificultăți politico-economice pentru Dobrogea, monedele reapar în răstimpul 383–395, de cînd avem opt *aes 4*, două de tip *VICTORIA AVG* (4) sau *VICTORIA AVGGG* (2) și șase de tip *SALVS REIPVBLICAE*, urmate de trei *aes 3*, tip *VIRTVS EXERCITI* (2), emise la Constantinopol (1 exemplar) și Nicomedia (2 exemplare), care se datează între 395–402, precum și de două exemplare *aes 3* din anii 402–408.

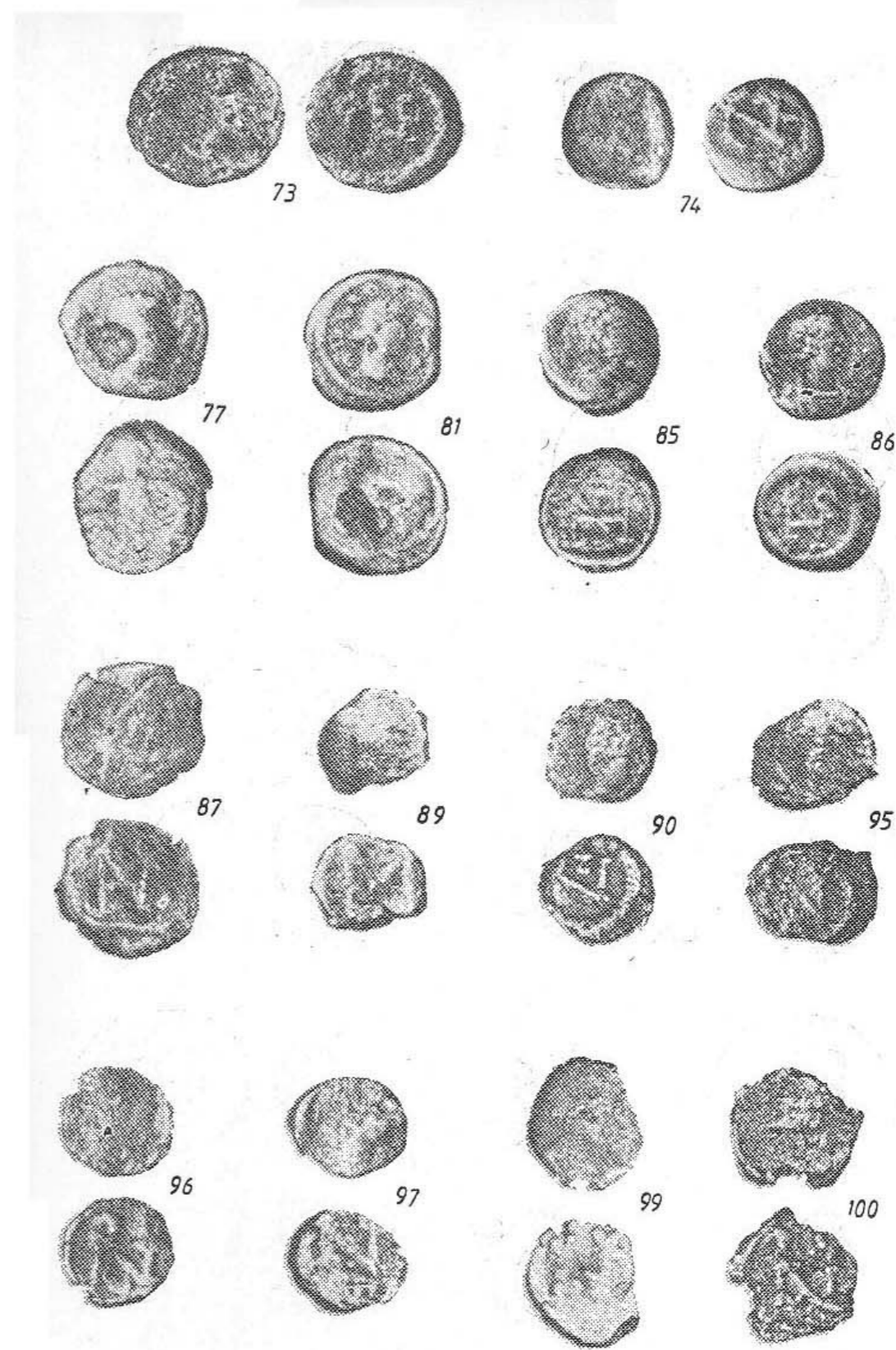
Pentru sec. IV și primii ani ai sec. V s-au identificat deci în tezaurul de la Anadolchioi 39 exemplare, reprezentînd 24,68% din totalul monedelor acum în discuție, ceea ce, făcînd abstracție de existența unor perioade fără monede, se repartizează pe 100 de anii (308–408) și dă un coeficient monede/an de 0,39. Evident că pentru circulația monetară a acestei perioade în Dobrogea, destul de bine cunoscută de altfel, comportarea materialului din tezaurul nostru nu poate avea o mare importanță, fiind vorba aici de prezența unui numerar cu mult anterior datei de încheiere a acumulării. Se constată totuși că supraviețuirea monedelor emise în răstimpul 308–348 (5 exemplare; 3,16%; coeficient 0,12) este mult mai slabă decît a emisiunilor din 353–361 (15 exemplare; 9,49%; coeficient 1,66), care întrec cu mult ca greutate specifică și monedele din perioadele următoare, 364–378 (6 exemplare; 3,79%; coeficient 0,40) și 383–408 (13 exemplare; 8,22%; coeficient 0,52). Reprezentarea pe

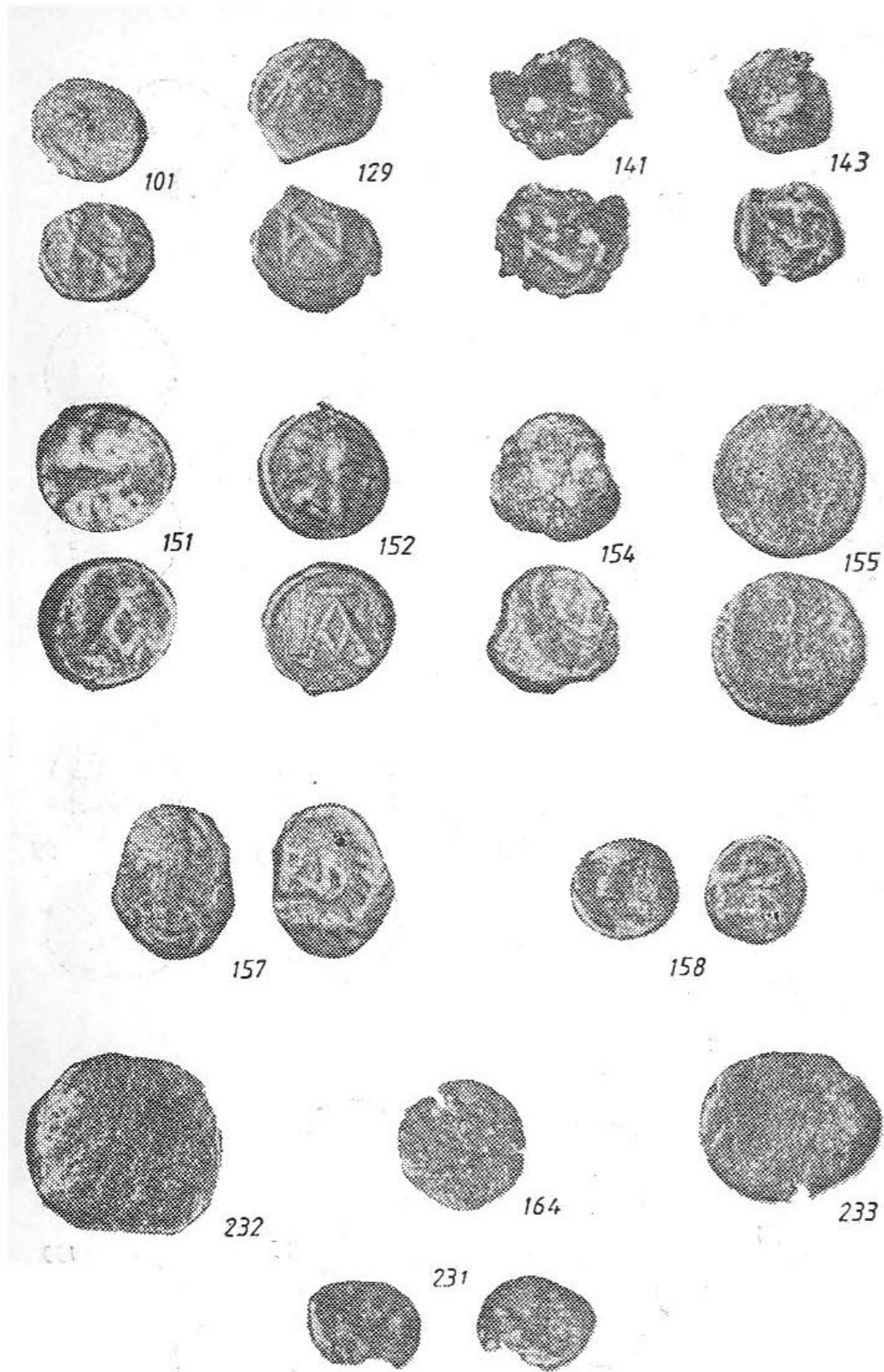
Pl. I. Monede din tezaurul de la Anadolchioi.

Pl. II. Monede din tezaurul de la Anadolchioi.

Pl. III. Monede din tezaurul de la Anadolchioi.

Pl. IV. Monede din tezaurul de la Anadolchioi.

Tabelul I

Situația monedelor identificate din lotul de minimi de la Anadolchioi

Périoda	Total exemplare	%	coeficient monede/ani	% din coeficientul monede/ani anterior
308—348	5	3,16	0,20	—
353—361	15	9,49	1,66	—
364—378	6	3,79	0,40	—
383—408	13	8,22	0,52	—
308—408	39	24,68	0,39	—
408—423	5	3,16	0,33	84,61
425—450	8	5,06	0,32	96,96
450—457	5	3,16	0,71	221,87
457—474	24	15,18	1,41	198,59
474—475;				
476—491	9	5,69	0,52	36,87
491—518	46	29,11	1,70	326,92
518—527	7	4,43	0,77	—
491—527	7	4,43	—	—
Iustinianus	4	2,53	—	—
Protovandale?	2	1,26	—	—
Ostrogote?	2	1,26	—	—
Total	158			

ansamblul Dobrogei a emisiunilor *FEL TEMP REPARATIO* (călăreț căzind) și *SPES REI-PVBLICE* este în general foarte bună, cu excepția notabilă a Histrici, ceea ce explică desigur suficient greutatea specifică ridicată din acest tezaur.

Despre numismatica sec. V în Dobrogea se cunoșteau până nu demult foarte puține lucruri. Din literatura de specialitate mai veche doar tezaurul de la Mircea Vodă (fost Cilibichioi), încheiat sub Leon I, era de natură să atragă atenția, deși era vorba de o simplă notă de semnalare fără detalii³; depozitul a fost recent publicat⁴. Chiar pentru Histria; abia cercetarea monedelor din sectorul central aducea primele informații circumstanțiate, atestând prezența *minimi*-lor până după jumătatea sec. V⁵, completată de curind prin publicarea unor materiale din cea de-a doua jumătate a sa⁶. Între timp, un studiu anume consacrat monedelor mărunte din această vreme, arată existența lor în număr mare la Izvoarele (fost Pirjoaia), com. Lipnița, jud. Constanța, fără însă a da posibilitatea situării lor ca greutate specifică prin comparație cu perioada anterioară și cu cea posterioară, lipsind publicarea acestor materiale⁷. Prezența lor la Tomis era certă prin tezaurul descoperit în 1959 la „Edificiul cu mozaic”, încheiat la Leon I, și era cunoscută la Adamclisi, unde o publicare a monedelor descoperite izolat urmează să se realizeze⁸. Pentru prima jumătate a sec. V mai semnalăm două tezaure în curs de publicare, Topraichioi (5) (Babadag, jud. Tulcea) și cel de la Beștepe, com. Mahmudia, jud. Tulcea, încheiate cu emisiuni din 408—423, precum și cel aflat în 1912 de către Vasile Pârvan la Ulmetum, recent publicat, încheiat cu emisiuni de tip „cruce în cunună” (425—450 e.n.)⁹, cărora li se adaugă descoperirile de la Axiopolis¹⁰.

Lotul pe care-l prezentăm acum din tezaurul de la Constanța-car-tierul Anadolchioi, aflat deci într-o așezare din imediata vecinătate a

cetății Tomis, pe lângă monedele de la începutul veacului al V-lea amintite mai înainte, conține șirul aproape neîntrerupt al emisiunilor de până la reforma lui Anastasius din 498 e.n. Din perioada 408—423 avem cinci exemplare *aes 3*, din care unul de tip *GLORIA ROMANORVM* (22) și patru de tip *GLORIA ROMANORVM* (23), după care urmează — lipsind tipurile emise în unele ateliere între 423—425, emisiunile *aes 4* din perioada 425—450, reprezentate prin opt exemplare, din care *CONCORDIA AVG* (1) — 2 exemplare; cruce în cunună — 3 exemplare și *VOT/XXX* — 3 exemplare. Din anii 450—457 sînt prezente cinci exemplare purtînd monograma lui Marcian, dintre care unul cu monograma 7 sau 9, altul cu monograma 8, celelalte neclare. Urmează apoi imediat 24 de exemplare din vremea domniei lui Leon I, de tip leu spre stînga — 4 exemplare, monograma 1—4 exemplare, împărat cu captiv — 7 exemplare (între care unul, nr. 81, cu o nouă legendă a aversului față de LRBC, II), împărăteasa cu *b* și *E* în cîmp — 7 exemplare, și perechea imperială pe tron — 2 exemplare. În anii 474—475 și 476—491 se plasează cele două domnii ale lui Zenon, de la care avem în tezaurul nostru nouă exemplare, între care: cu monograma 1—6 exemplare; monograma 2—2 exemplare; monograma 3—1 exemplar. Emisiunile din anii 475—476, relativ rare, și din care se cunosc în Dobrogea doar două exemplare de la Basiliscus, la Izvoarele¹¹ și la Histria¹², lipsesc cu totul între exemplarele identificate din tezaur.

După emisiunile lui Zenon sînt foarte bine reprezentate cele cu monograma lui Anastasius (în mai multe variante), atribuită inițial prin analogie lui Iustinus I sau (eventual și) Iustinianus. Considerate pînă nu demult a fi fost emise înainte de reformă, deci între 491 și 498, iar acum pe toată perioada domniei (491—518), aceste monede sînt în număr de 46. Merită să subliniem că pe unul din exemplarele din lotul nostru apare clar exerga cu siglele de atelier (*CON*), o noutate pentru aceste emisiuni despre care se știa că nu poartă înscris numele monetăriei. Urmează șapte exemplare purtînd monograma lui Iustinus I, iar alte șapte au rămas cu atribuirea nesigură: Anastasius sau Iustinus I.

Recapitulînd acum cotele de reprezentare absolută, în frunte se află monedele de la Anastasius cu 46 exemplare (29,11%), cele de la Leon I — 24 exemplare (15,18%), de la Zenon — 9 exemplare (5,69%), din epoca Theodosius al II-lea — Valentinianus al III-lea (425—450 e.n.) — 8 exemplare (5,06%), de la Iustinus I — 7 exemplare (4,43%), de la Marcian și din perioada 408—423, cu cite 5 exemplare (3,16%). La acestea se adaugă monede de la Iustinianus și cu atribuire incertă, care nu au putut intra în calcule, din motivele ce vor reieși clar din cele ce urmează. Coeficienții monede/ani, indicînd cotele pătrunderii medii, au în frunte pe cel de 1,70 sub Anastasius (piesele cu atribuire nesigură, Anastasius sau Iustinus I, nu au fost luate în calcul), urmat de cele înregistrate sub Leon I — 1,41, Iustinus I — 0,77 (s-a luat în considerare întreaga domnie), Marcian — 0,71, Zenon — 0,52, ceilalți, din anii 408—423 (0,33) și 425—450 (0,32), avînd valori apropiate de cei înregistrați pentru perioada 308—408 luată global (0,39) și pentru anii 364—378 (0,40).

Ca dinamică de pătrundere, dată de statistica în scară (cît reprezintă procentual coeficientul înregistrat într-o perioadă dată față de perioada precedentă), se constată între 408—423 o reprezentare de 84,61%, încetinirea alimentării cu numerar continuînd și în 425—450, cînd găsim 96,96%, după care se observă o creștere în 450—457, cu

221,87%, o creștere mai puțin accentuată sub Leon I cu 198,59%, urmată de un recul drastic sub Zenon, cînd avem 36,87%, ca apoi să constatăm un adevărat salt sub Anastasius, numerarul nou fiind reprezentat de un coeficient de 326,92% față de cel precedent. Pentru comparație, arătăm că la Izvoarele, pentru sec. V, evoluția coeficienților este: 0,46 în 395—408, 0,06 în 408—423, 3,95 în 425—450, 4 în 450—457, 3,55 în 457—474, 2,83 în 474—491 și 1,88 sub Anastasius¹³. Pentru anii 395—408 coeficientul are o valoare scăzută, urmată de o scădere substanțială în 408—423. Creșterea este netă în 425—450, ceea ce nu se constată în tezaurul de la Anadolchioi, după care coeficienții de la Izvoarele au valori apropiate în 450—457 și 457—474. Se constată apoi o scădere în 474—491 urmată, în mod neașteptat, de o nouă scădere sub Anastasius.

Deosebirea s-ar putea explica prin existența, în cazul tezaurului nostru, a unei acumulări începute relativ tîrziu, sensibil după jumătatea veacului al V-lea, cînd monedele etapei 425—450 erau deja slab reprezentate pe piață, sens în care pledează, pînă la un punct, și structura tezaurului de la Mircea Vodă, încheiat spre sfîrșitul domniei lui Leon I, în care monedele de pînă la 425 reprezintă 14,28%, cele din 425—450, 20% (coeficient monede/ani 0,28), cele din 450—474, 65,71% (coeficient monede/ani 0,92)¹⁴. Este sigur că spre sfîrșitul domniei lui Leon I Dobrogea cunoaște vremuri grele, atestate de tezaurele de la Mircea Vodă și de la Tomis — „Edificiul cu mozaic”, de pus poate în legătură cu activitatea lui Theodorice la Dunărea de Jos, situație ce a continuat eventual și în anii imediat următori, în legătură cu care s-ar putea explica scăderea coeficienților monede/ani sub Zenon, comună în tezaurul nostru și la Izvoarele. Această tendință nu pare a fi specifică numai regiunilor de la Dunărea de Jos, deoarece și în tezaurul sirian se poate observa o scădere drastică a coeficientului monede/ani sub Zenon¹⁵. Acest tezaur are comun cu tezaurul nostru, chiar dacă la alte valori, și scăderea din etapa 408—425, și creșterile din vremea lui Marcian, Leon I și Anastasius. Numai pentru anii 425—450 situația celor două loturi este contrastantă: față de ușoara scădere de la Anadolchioi, se constată o creștere spectaculoasă în tezaurul sirian (417,39% față de coeficientul anterior).

Pentru perioada de după reforma lui Anastasius, sau oricum pentru perioada de după domnia acestuia, este evident acum că materialul publicat anterior, compus mai ales din *folles*, este decisiv pentru componența acumulării, aportul monedelor mărunte nefiind prea semnificativ. Din vremea lui Iustinianus avem doar patru exemplare (trei cu A pe revers și unul cu christograma în dublu cerc liniar), pentru care calcularea procentului sau a coeficientului nu are nici un rost, mai ales că se consideră că asemenea piese nu se mai băteau în Constantinopol ci în Africa de Nord (Cartagina). Subliniem totuși că prezența acestor emisiuni este pentru prima dată atestată în Dobrogea în acumularea de la Anadolchioi, chiar dacă se va vădi că avem de-a face cu un stadiu de moment al cercetării. Referitor la tipul cu christogramă pe revers, atragem atenția că în catalog am făcut trimitere la MIB, unde este datat în răstimpul 542/3—546/7, dar ulterior s-au propus anii 538—539¹⁶.

În a doua jumătate a sec. V și în prima jumătate a celui următor se plasează cele patru monede cu atribuire incertă, două de considerat foarte probabil protovandale, cu cruce în cunună, celelalte două cu monograme diferite de cele bizantine și de cele vandale nouă cunoscute, probabil ostrogote. În ce le privește pe primele, W. Hahn le atribuia altor monetării decît cele oficiale bizantine, la nivelul emisiunilor lui Anastasius

cu monogramă de dinainte de reformă, continuate eventual și mai târziu. Ele ar fi fost bătute într-o monetărie vandală înainte de instituirea monedelor cu numele monogramat al regilor, fiind aflate în tezaurile nord-africane încheiate la circa 510—520¹⁷. Mai de curând însă s-au publicat monede similare într-un tezaur descoperit la Aïn Merane (Cesariana occidentală, azi în Algeria), în care ultimele monede romane târzii sînt de la Zenon (anii 474—491), cercetătoarele Claude Brenot și Cécile Morisson propunînd ca perioadă de emisie (cu aproximație) 455—480¹⁸, după noi cu bună dreptate, ca apoi, către 484 și în anii următori, să se fi emis și monedele lui Tharasamund cu imitațiile lor, situate de W. Hahn abia în 496—523.

Pe reversul monedei nr. 157 figurează o monogramă care, aparent (partea stîngă este nesigură, moneda avînd marginea tăiată), s-ar compune dintr-un *B* și un *D* în ligatură, monogramă cert deosebită de cele cunoscute nouă pentru Baduila, Odovacar și de cele protovandale cu *D* în cunună, pentru care nu am găsit decît analogii îndepărtate la emisiunile lui Theodoric din anii 513—518 și Witigis din 536—549 (?). Pentru piesa următoare (nr. 158), cu o monogramă ce cuprinde ca elemente certe literele *THDO*, cea mai apropiată analogie se poate face cu emisiunile lui Theodahat de la Roma din 534—536. Prezența unor piese vandale și ostrogote nu este nefirească, deoarece s-a constatat că aproape toate depozitele de minimi, indiferent de localizarea lor, cuprind astfel de emisiuni¹⁹. Faptul a fost explicat prin aceea că minimii aveau, în general o viteză de circulație și o arie de răspîndire geografică mult mai mari decît emisiunile de *folles* și monedele divizionare superioare²⁰. Pînă la identificarea lor precisă, cele patru exemplare cu atribuire incertă, alături de cele patru emisiuni ale lui Iustinianus bătute la Cartagina, ar atesta unele contacte cu spațiul central-mediteranean de unde provin. Ele nu sînt însă de natură să modifice substanțial structura tezaurului și constatările de mai sus privind reprezentarea și dinamica pătrunderii diferitelor categorii de minimi din tezaur.

Referitor la cele 72 de piese de bronz neprecizate, remarcăm că cinci exemplare sînt sigur niște *aes 3* (nr. 159—163). Piesa nr. 164 este de producție „barbară”, purtînd pe ambele fețe puncte și linii scurte, neordonate; greutatea și gradul de uzură ar permite situarea ei în perioada Anastasius — Iustinianus. Printre aceste piese există și două runde tăiate din foaie subțire de metal (nr. 229—230). Tezaurul de minimi de la Zacha (Peloponesul de Vest), încheiat pe la mijlocul sec. VI, deci practic contemporan cu depozitul nostru, cuprinde 21 de astfel de piese cu flanul subțire și neștanțate²¹. Pătrunderea lor în unele depozite, ca și a exemplarelor de plumb, este un fenomen normal, deoarece se acceptă că în regiunile de graniță ale Imperiului orice piesă de metal putea fi utilizată ca monedă măruntă (*nummus*), deși valoarea nu era garantată de stat²².

Cele 22 monede din plumb (8,73% din totalul de 252) sînt ilizibile, cu o singură excepție. Doar patru dintre ele depășesc greutatea de 1 g, cea mai grea (nr. 232; 2,49 g) fiind tăiată dintr-o foaie de plumb. Ele se apropie de materialul de la Izvoarele publicat de V. Culică²³ (500 exemplare din plumb; 17,85% din totalul de 2 800 de piese). Constatările făcute de editor asupra modului de fabricare sînt valabile și pentru materialul de la Anadolchici: unele sînt decupate din foaie de plumb,

altele sînt pastile presate²⁴. Cele mai timpurii imitații în plumb identificate la Izvoarele ar deriva din emisiuni de la începutul sec. V, iar cele mai târzii s-ar situa sub Iustinianus²⁵. Prezența lor în circulație la începutul sec. V este confirmată de tezaurul I/1968 descoperit la Sucidava (395 monede), încheiat la nivelul emisiunilor datate în 408—423, care cuprinde și o rondelă de plumb (0,85 g; 13 mm)²⁶. Rondele de plumb cuprinde și tezaurul de la Aïn Kelba — Algeria (încheiat cîndva în perioada 520—533), dar în număr foarte mic (17 piese din 1252)²⁷. Se știe acum, urmare a unui studiu recent²⁸, că au existat și monede bizantine de plumb în sec. VI—VII, produse de atelierele provinciale în perioade de criză, replici ale unor emisiuni pentru Iustinus al II-lea, Tiberiu al II-lea, Constantin și Mauriciu Tiberiu. Prin monograma (neclară) de pe revers și prin dimensiuni, moneda nr. 231 se apropie de o piesă de la Izvoarele (0,45 g; 8 mm)²⁹, atribuită ipotetic de V. Culică lui Zenon³⁰. După noi, nu se poate stabili cu precizie din care din monogramele de pe monedele de bronz este derivată, iar starea de conservare relativ bună a piesei de la Anadolchici ar sugera o datare cît mai apropiată de momentul încheierii tezaurului. În orice caz, lotul de la Anadolchici dovedește că asemenea monede, mai degrabă imitate și deci neoficiale, ca și unele monede turnate, prezente frecvent în acumulări mai mult sau mai puțin contemporane cu a noastră din diferite zone geografice, nu întotdeauna ușor de precizat și bine atestate pînă acum doar printre monedele izolate, se strecoară și în acumulările de monede de bronz.

În tezaurul de la Anadolchici există monede care au fost diminuate intenționat. Nu se poate stabili cu exactitate cîte sînt, din cauza aspectului general neglijent al acestor emisiuni și a stării precare de conservare a pieselor vechi. De această dificultate s-au izbit și Howard L. Adelson și George L. Kustas³¹, editorii tezaurilor de minimi cunoscute în literatură sub numele de „balcanic” (sau „Yale”), Volo (în Thessalia) și Zacha (în Peloponesul de Vest). Concentrîndu-se asupra acestui aspect în analiza tezaurului „balcanic” (încheiat spre sfîrșitul domniei lui Leon I), autorii citați constată că fiind intenționat diminuate în procent de 100% emisiunile *aes 3* lizibile (654 exemplare) și 75% din piesele *aes 4* lizibile (338 exemplare din 450)³², valori care indică includerea în calcule a pieselor fragmentate accidental. Chiar și cu rezerva de mai sus, depozitul ilustrează marea intensitate a fenomenului diminuării intenționate a monedelor mărunte sub Leon I. În tezaurul „balcanic” sînt atestate și două jumătăți de piese supraponderale emise pentru acest împărat, o monedă de la Leon I înjumătățită fiind prezentă și la Anadolchici (nr. 80). Discutînd materialul din depozitul „balcanic”, cei doi numismați înclină a pune fenomenul diminuării intenționate pe seama atelierelor oficiale, în care s-ar fi „ajustat” prompt marea masă de piese emise anterior la sistemul în funcție, recuperîndu-se o parte a metalului pentru a bate monede noi, toate acestea arătînd și decăderea nivelului tehnic al atelierelor oficiale³³. Totuși, nu se poate exclude cu totul acțiunea unor agenți neoficiali. În acest sens amintim că în „ansamblul inviolat” nr. 2/1968 din edificiul termal situat în unghiul de sud-vest al incintei romano-bizantine a Histriei (16 emisiuni de la Iulianus la Anastasius), s-a aflat atît o piesă din sec. IV—V intenționat diminuată, cît și un deșeu rezultat din tăierea unei porțiuni circulare din ea³⁴.

Editînd la scurt timp depozitul de minimi de la Volo, încheiat sub Zenon I, numismații citați au cedat în fața dificultății de a depista

piesele intenționat diminuate, arătând că „tăierea ca uzanță de producție era o practică curentă începând cam din vremea lui Theodosius al II-lea”³⁵. Se precizează totuși că și în această descoperire toate monedele *aes 3* (187 exemplare) sînt diminuate³⁶, la fel și pentru tezaurul achiziționat la Zacha (77 piese *aes 3*)³⁷, pentru care problema este abia menționată. După noi este evident că aceste procente de 100% nu pot fi reale; dacă practica diminuării intenționate ar fi fost atît de intensă și sistematică încă de sub Theodosius al II-lea, ar fi fost de așteptat ca o bună parte a monedelor din descoperiri izolate, emise înainte de domnia acestuia, să aibă același aspect, ceea ce nu se întîmplă. Și aceasta în ciuda faptului că și piesele *aes 4* din tezaurul de la Zacha au suferit diminuări (în procent neprecizat), indicînd editorilor săi că procesul, inițiat spre mijlocul sec. V, de reducere a vechilor *aes 3* rămase în circulație (și atestat în cele trei tezaure citate), a fost pe parcurs extins și asupra pieselor *aes 4*, datorită diferențelor sensibile dintre emisiunile Marcian-Leon și cele de la Anastasius și succesorii³⁸. Pentru tezaurul sirian acest aspect nu a fost avut în vedere, în timp ce pentru descoperirea de la Ain Kelba, editoarea a precizat riguros în catalogul depozitului care dintre piesele romane și bizantine (pînă la Anastasius, inclusiv) au fost tăiate intenționat: 6 monede din 70, deci 8,57%³⁹. De data aceasta procentul poate fi folosit cu toată încrederea în aprecierea intensității fenomenului, cu atît mai mult cu cît la Anadolchioi avem siguranța diminuării intenționate a 11 monede din cele 136 de pînă la Anastasius (inclusiv), deci 8,08%. Gradul și modalitățile de diminuare fiind foarte diferite, de la mici detașări la înjumătățiri, în catalogul minimi-lor de la Anadolchioi numai piesele a căror integritate a fost flagrant afectată (intenționat sau nu) au fost trecute drept fragmentare. Lăsînd deoparte cele cîteva piese pentru care nu am avut siguranța că au fost intenționat diminuate, monedele de la Anadolchioi (pînă la Anastasius) aflate în această situație sînt următoarele: nr. 26 (anii 364—378) (16,66%), nr. 31 (anii 383—395) (12,50%), nr. 39 (anii 402—408) (50%), nr. 40, 43 și 44 (anii 408—423) (60%), nr. 64, 68 și 80 (anii 457—474) (12,50%) și nr. 124 și 134 (anii 491—518) (4,34%). Eșantionul de la Anadolchioi fiind foarte mic, nu se pot trage concluzii categorice. Observăm totuși că fenomenul diminuării intenționate se constată sigur la nivelul emisiunilor din perioada 364—378, pare a deveni intens pentru cele din anii 402—408 și foarte intens pentru cele din etapa 408—423, scăzînd ulterior în intensitate dar rămînd clar marcat la nivelul pieselor din vremea lui Anastasius. Datele de mai sus ar indica mijlocul sec. V ca perioadă de maximă intensitate a practicării diminuării intenționate a emisiunilor mai vechi (de regulă *aes 3*) sau a celor mai noi supraponderale. Se cuvine să amintim că în materialul de la Izvoarele s-a remarcat că și unele piese de plumb au fost diminuate („mușcate”)⁴⁰.

Lotul de minimi de la Anadolchioi cuprinde șase piese perforate (anii 425—450 1 exemplar; 450—457 2 exemplare; 518—527 1 exemplar; AE neprecizate 2 exemplare), ceea ce reprezintă 2,38% din total, procent mic față de 15,33% înregistrat pentru tezaurul de la Ain Kelba (192 exemplare din 1252)⁴¹. Pe cîteva piese au fost aplicate poansonare: nr. 57 (Marcian), 70, 73, 77, 81 (Leon I), 126, 136 (Anastasius), 191, 193, 195, 201, 208, 213 (neprecizate). Rostul lor rămîne a fi explicat. Remarcăm totuși că atît perforarea cît și poansonarea par a se fi practicat mai insistent concomitent cu diminuarea intenționată.

Studiul monedelor mărunte din tezaurul de la Anadolchioi, chiar dacă nu schimbă substanțial structura materialului de după reforma lui Anastasius și pînă la încheierea în 545/6 a acumulării, aduce certitudinea conservării în cadrul ansamblului a unor vechi emisii din sec. IV e.n. și completează cu importante date noi cunoașterea situației numerarului mărunt din Dobrogea sec. V, păstrat și el în perioada următoare.

NOTE

- ¹ B. Mitrea, *Pontica*, 16, 1983, p. 239—262.
- ² H. Pottier, *Analyse d'un trésor de monnaies en bronze enfouï au VIe siècle en Syrie byzantine. Contribution à la méthodologie numismatique*, Cercle d'études numismatiques, Travaux, 10, Bruxelles, 1983.
- ³ Const. Moisil, *BSNR*, 10, 1913, 19, p. 21, nr. 7.
- ⁴ R. Ocheșeanu, *BSNR*, 70—74 (1976—1980), 1981, p. 231—237.
- ⁵ C. Preda, H. Nubar, *Histria III. Descoperirile monetare, 1914—1970*, București, 1973, p. 197.
- ⁶ Gh. Poenaru Bordea la Al. Suceveanu, *Histria VI. Les thermes romains*, București, 1982, p. 154 și 156.
- ⁷ V. Culică, *Pontica*, 5, 1972, p. 267—300; idem, *SCN*, 7, 1980, p. 167; idem, *BSNR*, 70—74 (1976—1980), 1981, p. 253—261.
- ⁸ Pentru Tomis — „Edificiul cu mozaic” și Adamclisi, cf. R. Ocheșeanu, *op. cit.*
- ⁹ Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, E. Nicolae, *RIN*, 90, 1988, p. 295—328.
- ¹⁰ Idem, *SCN*, 9, 1989, p. 53—73 (= *Numizmatika*, 7/1, Zagreb, 1988, p. 26—45).
- ¹¹ V. Culică, *Pontica*, 5, 1972, p. 288, nr. 249.
- ¹² Gh. Poenaru Bordea la Al. Suceveanu, *op. cit.*, p. 156, nr. 138.
- ¹³ V. Culică, *op. cit.*, p. 273.
- ¹⁴ R. Ocheșeanu *op. cit.*
- ¹⁵ H. Pottier, *op. cit.*, p. 194.
- ¹⁶ *Ibidem*, p. 218.
- ¹⁷ Vezi repertoriul descoperirilor nord-africane la Cécile Morrisson, în *Mélanges de numismatique, d'archéologie et d'histoire offerts à Jean Lafaurie*, Paris, 1980, p. 243—245.
- ¹⁸ Claude Brenot, Cécile Morrisson, *NAC*, 12, 1983, p. 200.
- ¹⁹ H. Pottier, *op. cit.*, p. 197.
- ²⁰ *Ibidem*.
- ²¹ Howard L. Adelson, George L. Kustas, *ANSMN*, 11, 1964, p. 160.
- ²² H. Pottier, *op. cit.*, p. 209—210, cu bibliografia.
- ²³ V. Culică, *op. cit.*, p. 289—298.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 278.
- ²⁵ *Ibidem*, p. 279.
- ²⁶ Gh. Poenaru Bordea, V. Barbu, *Dacia*, N. S., 14, 1970, p. 263, nr. 395.
- ²⁷ Cécile Morrisson, *op. cit.*, p. 240 și 248.
- ²⁸ Eadem, *RIN*, 83, 1981, p. 119—130.
- ²⁹ V. Culică, *op. cit.*, p. 292, nr. 12.
- ³⁰ *Ibidem*, p. 81.
- ³¹ Howard L. Adelson, George L. Kustas, *ANSMN*, 9, 1960, p. 139—188, în special p. 154—155.
- ³² *Ibidem*, p. 158.
- ³³ *Ibidem*, p. 143—144.
- ³⁴ Gh. Poenaru Bordea, la Al. Suceveanu, *op. cit.*, p. 155—156.
- ³⁵ Howard L. Adelson, George I. Kustas, *A Bronze Hoard of the Period of Zeno I*, *NNM*, 148, 1962, p. 44.
- ³⁶ *Ibidem*, p. 1—2.
- ³⁷ Vezi *supra* nota 21, p. 159.
- ³⁸ *Ibidem*, p. 160.
- ³⁹ *Supra* nota 17, p. 245—246.
- ⁴⁰ V. Culică, *op. cit.*, p. 280.
- ⁴¹ Cécile Morrisson, *op. cit.*, p. 248.

MINIMI DU TRÉSOR DÉCOUVERT À CONSTANȚA
DANS LE QUARTIER ANADOLCHIOI

RÉSUMÉ

Le trésor a été découvert en 1929 dans l'ancien quartier Anadolchioi de Constanța et on a récupéré 383 monnaies en bronze des IVe—VIe siècles (cca 86%). Les émissions d'Anastase I, Justin I et Justinien, de la catégorie des multiples du *nummus*, 130 exemplaires (la plupart des *folles*, mais aussi des *demi-folles*, trois *pentanummi* et une pièce de deux *nummi*), les plus récents de l'année 545/6 de n.è., ont été publiés par Bucur Mitrea¹.

On ajoute maintenant à cet ensemble un *pentanummi* de Justin I (n° 253) et on publie les 252 monnaies des IVe—VIe siècles classées d'habitude sous le vocable de *minimi* : 22 pièces de plomb et 230 de bronze, dont on a précisé 158 (tableau I). L'ensemble des *minimi* débute avec une monnaie de Maximine frappée à Héraclée en 308—309 de n.è. La période 308—408 est représentée par 39 exemplaires (24,68% ; coefficient monnaies/ans 0,39). Pour la période de 408 jusqu'à Justin I, en tête de la liste se trouvent les émissions d'Anastase I — 46 ex. (29,11%), suivies par celles de Léon I — 24 ex. (15,18%), Zénon — 9 ex. (5,69%), de l'époque de Théodose II — Valentinien III — 8 ex. (5,06%), de Justin I — 7 ex. (4,43%), de Marcien et de l'étape 408—423, à égalité avec 5 ex. (3,16%). Les coefficients monnaies/ans indiquent l'ordre suivant : Anastase I — 1,70 ; Léon I — 1,41 ; Justin I — 0,77 ; Marcien — 0,71 ; Zénon — 0,52 ; l'étape 408—423 — 0,33 ; l'étape 425—450 — 0,32. En ce qui concerne la dynamique de la pénétration (% par rapport au coefficient antérieur) on observe des reculs dans les étapes 408—423 (84,61%) et 425—450 (96,96%), des hausses en 450—457 (221,87%) et sous Léon I (198,59%), un recul sévère sous Zénon (36,87%) et une hausse spectaculaire sous Anastase I (326,92%).

Pour la période d'après la réforme d'Anastase I, l'apport des *minimi* dans la structure du trésor est insignifiant. Justinien est représenté seulement par quatre exemplaires : trois avec A sur le revers et un avec le chrisme. Il y a aussi quatre monnaies dont la détermination est incertaine : deux probablement proto-vandales (du type à la „croix dans une couronne”) (n°s 155—156) et deux à monogrammes inédits, peut-être ostrogothes (n°s 157—158). Comme nouveautés on peut remarquer aussi une monnaie de Léon I du type „empereur et captif” (n° 81) avec une légende du droit inconnue dans le *LRBC* et une émission d'Anastase I à monogramme avec CON dans l'exergue (n° 97).

Parmi les pièces en bronze non-précisées on trouve une au flan mince et à l'aspect barbare (n° 164), avec des points et des lignes courtes disposées sans aucun ordre tant sur le droit que sur le revers, et deux rondelles détachées d'une plaque mince (n°s 229—230). 21 des 22 pièces en plomb sont illisibles ; elles sont analogues à celles découvertes à Izvoarele (dép. de Constanța), étant soit découpées d'une plaque soit des pas-

tilles pressées. La pièce en plomb n° 231 porte un monogramme incertain. On discute les monnaies coupées, perforées et poinçonnées.

L'ensemble des *minimi* ne modifie pas la datation du trésor établie par Bucur Mitrea.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I — IV. Monnaies du trésor d'Anadolchioi.

Tableau I. La situation des monnaies précisées de l'ensemble des *minimi* d'Anadolchioi.